

grešnici upotrebljavaju na zlo ovu Božju milost i Bog zna već unapred, da će to biti tako. Bog prema tome znade, da će oni ustrajati u svom zlu, ali ih nipošto ne predestinira na zlo. Inače bi sve one mjere, što ih poduzima naprama njima, bile čista komedija.

Jasno je, da u takvim okolnostima ne može biti ni govora o tome, da bi Mudrac u svojoj knjizi naučavao ili pretpostavljao, da ljudske duše žive zasebnim životom, prije nego što se sjedine s tijelom. Mudrac hoće samo da pokaže, kako je Salomon u svakom pogledu bio dobro nadaren, no da je uza sve to ipak morao izmoliti u Boga dar Mudrosti. Istom po toj Mudrosti postao je on glasovitim kraljem i mudracem na glasu. Ta će potreba mudrosti prema tome biti za obične ljude još i veća. Zaključak je tako očit, da ga pisac nije puno ni razradio.

Ako li netko misli, da se Mudrac nalazi pod utjecajem grčke filozofije, kad s toliko pažnje govori o ljudskoj duši, ne će, po svojoj prilici, biti na krivom putu. Prema nauci Crkve posve je sporedno s kakvim se izvorom služi nadahnuti pisac kod t. zv. *acceptio rerum*. Glavno je, da je taj pisac nepogrešiv in *judicio de rebus acceptis*.

Recenzije.

Kanonsko pravo katoličke crkve, Svezak prvi: Uvod i opća pravila.

Napisao **O. Ante Crnica**, Split 1937. Stranica XXIV, 797. U velikoj osmini. Izdanje Bogoslovske biblioteke franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj, knjiga 1. — Cijena broširanoj knjizi Din 125.

Vrijedni i uvaženi profesor kanonskog prava na franjevačkom bogoslovnom učilištu u Makarskoj O. Dr. Ante Crnica objavio je prije par godina, da kani izdati prijevod novoga Kodeksa kanonskog prava s kratkim komentarom. Mjesto toga odlučio se, da izda naširoko zasnovano djelo, u kojemu će znanstveno obraditi kompletni sistem kanonskog prava kao opširni priručnik. Taj priručnik bi imao da obuhvati tri sveska: u prvom obradit će autor uvod u kanonsko pravo i opća pravila Kodeksa kanonskog prava (*normae generales*), u drugom osobno i stvarno pravo (*de personis et de rebus*), u trećem postupno ili procesualno pravo i krivično pravo (*de processibus ac de delictis et poenis*).

Zasada je evo pred nama svezak prvi: u njemu je obraden uvod u kanonsko pravo i prva knjiga Kodeksa koja sadrži opća pravila (*normae generales*).

Dr. Crnica obrađuje ovaj dio kanonskog prava strogo na temelju legalnoga sistema u Kodeksu služeći se pri tom do sada objavljenom literaturom, napose velikim komentarima van Hovea i Michielsa, ali pisac zadržava svagdje u kritičkom i stručnom pogledu potrebnu naučnu samostalnost i neovisnost. Metoda njegovog rada je u osnovi znanstvena, ali u razgrađivanju materije prelazi redovno u popularno i svakom pristupno.

prikazivanje s mnogo praktičnih primjera i primjedaba. Knjiga će zato vrlo dobro poslužiti dušobrižnom svećenstvu i svima, koji po svojoj službi moraju poznavati i primjenjivati kanonske propise. U knjigu je uložen ogroman trud i veliko kanonističko znanje i ona će bez sumnje zadovoljiti jednoj našoj hitnoj potrebi. Zato je i naišla na neobično dobar prijem u našoj javnosti i obasuta je pohvalama. Dakako da kao i svako ljudsko djelo nije bez omašaka i grešaka. Čini se da je knjiga svršavana s prevelikom žurbo, pa je tako zaostalo u njoj dosta toga, čemu se objektivno i s pravom može prigovoriti. Mi ćemo ovdje iznijeti neke takove primjedbe uvjereni, da ćemo time poslužiti kanonističkoj nauci i svratiti pažnju autorovu na to, da se našim opaskama eventualno posluži pri nastavku svoga velikog djela.

U stvarnom pogledu opazili smo ove nedostatke:

1) U razdiobi prava na str. 4 i 106 naziva pisac *jus commune zajedničkim pravom*, a *jus speciale posebnim pravom*, dok mu je *jus universale opće pravo*, a *jus particulare pomjesno pravo*. Međutim se poslije u knjizi i sam ne drži ove svoje terminologije i redovno partikularno pravo naziva posebnim pravom (n. pr. str. 64, 66, 69, 72, 74 itd.)

2) Dioba na javno i privatno pravo (str. VII, 4, 64 itd.) ne može se odobriti. Ovu diobu ne pripuštaju ne samo neki stariji pisci (n. pr. Porubsky kojega autor citira), nego se ona danas općenito zabacuje, jer je cijelo kanonsko pravo javnoga značaja: može biti govora samo o pravu javnoga i privatnoga interesa. »Weil die Scheidung in öffentliches und privates Recht dem kirchlichen Recht unbekannt ist und in dieses daher nicht hineingetragen werden soll«. (vd. Dr. R. Köstler, Das österreichische Konkordats-Eherecht, Wien, 1937 str. 32).

3) Pisac koji inače i suviše obiluje definicijama ne kaže nam (na str. 5) što je znanost kanonskog prava i ne daje definicije ovoga pojma.

4) Na str. 28 ne donosi autor u popisu stručne literature nijedno djelo izdano prije Kodeksa, jer smatra da je književnost kanonskoga prava nakon Kodeksa tako obilna, da gotovo više nije ni potreba upozoravati čitatelje na djela, koja su izašla prije Kodeksa. Mislimo da je to pogrešno, jer i sam Kodeks (vd. kanon 6 st. 2) upućuje na ranije priznate pisce, pa ih i Crnica spominje na str. 77 i navodi njihova imena. Zašto bi onda bilo nepotrebno i suvišno u jednom ovako opsežnom djelu kakovo je njegovo, navoditi barem glavna i klasična djela ovih priznatih autora iz vremena prije Kodeksa?!

5) Glede naše domaće kanonističke literature već smo na drugom mjestu (vd. Glasnik dak. 1937 str. 97) prigovorili, da joj je autor trebao više pažnje posvetiti i do skrajne mogućnosti zabilježiti sve, što je u nas u toj struci bilo gdje objavljeno. Autor ne zna čak za veliku Turčićevu zbirku (Luka Turčić, Zbirka najglavnijih crkvenih i državnih zakona i naredaba, Zagreb, 1896, III knjige) i ne spominje Lanovićevu vrlo dobru Zbirku matičnih propisa (dva sveska, Zagreb, 1908 i 1913) dok naprotiv znađe za stranu zbirku Seidl, Matrikenführung, Wien, 1937 (vd. str. 630).

6) Izvodi piščevi (na str. 34) o međunarodno priznatom suverenitetu pape kao nosioca vrhovne crkvene vlasti su netačni i pogrešni. Dobro treba da se razlikuje teritorijalni i duhovni suverenitet: papa je priznat kao subjekt međunarodnog prava u prvom redu kao duhovni suveren i bez obzira na posjed kakvog državnog teritorija. Krivo je pisac izveo da papa kao suveren i u svjetskom pogledu šalje poslanike u sve krajeve svijeta, koji će podržavati odnošaje između Sv. Stolice i vlada dotičnih država, jer diplomatski pretstavnici sv. Stolice šalju se isključivo u ime duhovnog suvereniteta sv. Stolice i oni zastupaju papu samo kao vrhovnoga duhovnoga poglavara katoličke Crkve.

7) Izvodi piščevi (na str. 38) o »državi gdje ima više vjeroispovijesti« vrlo su oskudni i površni. To je za nas jedno važno i aktuelno pitanje, o kojemu je trebalo tačno označiti stajališta. Nikako nas ne zadovoljava tvrdnja piščeva, da kod nas u Jugoslaviji vlada stanje slično stanju u Holandiji (!). O paritetnoj državi i o jednakopravnosti vjeroispovijesti prema Ustavu u nas se je dosta pisalo (Galić, Lanović, Gjurčić, Zec itd.), ali od toga nije pisac ništa upotrebio.

8) Posve je kriva tvrdnja piščeva (na str. 40) da su konkordati ukinuti prema izjavi Pape Benedikta XV »In hac quidem« od 21. XI. 1921, mučkim odobrenjem jedne i druge strane i dalje ostali na snazi na područjima za koja su bili sklopljeni. Ti su konkordati bili ovom izjavom stavljeni van snage kao međunarodni ugovori, a obvezivali su na odnosnim područjima samo još ukoliko su ondje i dalje važili kao državni zakoni.

9) Nije ispravno, što pisac tvrdi (na str. 41) da crkveni zakoni redovito ne vežu one, koji su kršteni izvan kat. Crkve. Ispravno je, da ih redovito vežu, osim kada su izrijekom izuzeti. Uopće ovdje pisac nije s dovoljnom preciznošću izložio, ko je pripadnik Crkve s crkvenog stajališta i prema crkvenim propisima, koji se u tom pravilu bitno razlikuju od stajališta i propisa državnih. Već je ovdje bilo na mjestu da pisac tačno izloži, ko pripada Crkvi i ko je katolik prema crkvenom zakonu, jer je poznato da Kodeks uzima izraz catholicus u četverostrukom opsegu i značenju.

10) Netačno autor označuje (na str. 41) kaznu ekskomunikacije (censura excommunicationis) kao kaznu »izopćenja iz Crkve«. Ekskomunikacija nije izopćenje iz Crkve, nego iz zajedništva s vjernicima (»est censura qua quis excluditur a communione fidelium« can. 2257, § 1).

11) Pisac (na str. 43) kaže: »ipak neke države izdavaju tzv. interkonfesionalne zakone, kojima uređuju prelaz iz jedne vjerske zajednice u drugu.« To je netačno i nepotpuno. Sve paritetne države nužno moraju pristupiti uređenju međuvjerskih odnosa i zakonom za državno područje urediti odnose između priznatih vjera, a u tim interkonfesionalnim zakonima ne uređuju se samo prelazi iz jedne vjere u drugu, nego i mnoga druga jednako važna međuvjerska pitanja (n. pr. pitanje groblja, vjera djece iz mješovitih brakova itd.).

12) Na str. 46 gdje pisac govori o legalnom sistemu novoga Kodeksa trebalo je spomenuti, da se razdjeljenje novoga Zakonika oslanja na rasčlambu prava u rimskim institucijama (»omne ius quo utimur vel

ad personas pertinet vel ad res vel ad actiones»), koje su obuhvaćale 4 knjige (vd. Laurin, *Introductio in Corpus iur. can.*, Wien, 1889. pag. 250). Kodeks im je dodao još jednu uvodnu knjigu i tako sačuvao iz historijskih razloga klasičnu razdiobu na pet knjiga.

13) Osjeća se kao manjak, što pisac na str. 49 u samoj jednoj bilješci ispod teksta posve nakratko izlaže interesantnu i istorijski važnu genezu Kodeksa i ulogu glavnoga kodifikatora kard. Gasparri. Svakako je bilo potrebno, da se o tom iscrpnije govori i pruže data o životu i radu kard. Gasparri tim više, što pisac inače i na manje važne i uzgredne stvari nemilice troši prostor i slog.

14) Na str. 53 govori pisac o »6 prethodnih kanona« i kaže, da odredbe koje se u njima nalaze, zapravo ne spadaju na Kodeks. To je posve neobična i nekritička tvrdnja. Ovi uvodni (ne prethodni) kanoni spadaju i te kako na Kodeks i baš u prvu njegovu knjigu općih pravnih pravila, koja određuju obveznu snagu Zakonika, njegovu unutarnju važnost, krepost i primjenu crkvenopravnih izvora uopće. Ta pravila donose sve ono o crkvenopravnim izvorima, na prvom mjestu o Zakoniku samom, što ima značaj pozitivne zakonske odredbe (norme). Prva je knjiga »clavis Codicis« i odredbe o obveznoj snazi Zakonika u prvih sedam uvodnih kanona (canones praeliminares) nemaju samo značaj prelaznih naređenja civilnih zakona, pa su one ovdje sasvim na svom mjestu.

15) Netačan je (na str. 5) prijevod odredbe kanona 1 (»nisi de iis agatur, quae ex ipsa rei natura etiam Orientalem afficiunt«), da istočnu Crkvu jednako kao i zapadnu vežu oni kanoni koji rade »o stvarima koje se i nje tiču«. Ima dakako biti »u stvarima koje se po prirodi stvari i na nju odnose«, što je daleko uži smisao.

16) U opasci na str. 55 trebalo je barem spomenuti radnje našega dr. Grivca o istočnoj Crkvi i navesti dobru zbirku D. Rebe (*Izbornik za crkvenopravne odnose različitih katoličkih obreda s obzirom na istočno katoličku Crkvu u Hrvatskoj, Križevci, 1911*).

17) Na str. 59 broji pisac među liturgične knjige, koje služe pri sv. obredima i zbirku rješenja Kongregacije za obrede (*Decreta Authentica Congreg. Rit.*), što je posve neobično.

18) Ne smatramo tačnim navod pišćev (na str. 62), da je do Kodeksa sklopljeno upravo 133 konkordata. To nigdje ne kaže ni Mercati (*Raccolta*), kojega za tu tvrdnju autor citira. Taj broj veoma varira prema tomu, kako se konkordati kao zasebni uzimaju i broje.

19) O konkordatu s Jugoslavijom (na str. 63) iako u vrijeme štampanja Crničine knjige još nije bio predložen skupštini na prihvata, trebalo je makar u opasci pod tekstem donijeti glavne podatke.

20) »Iura aliis quaesita« (u kanonu 4) prevodi pisac (na str. 64) sa »privatna prava«. To je pogrešno, ima biti »po drugima stečena prava«. Nerazumljivo je i to, zašto pisac ondje kaže: »Mnoge fizične a osobito moralne osobe stekle su na taj način mnoga prava, povlastice i indulte«, kada tu nema govora o načinu sticanja.

21) Ne smatramo ispravnim mišljenje autorovo (na str. 68) o dopuštenosti imenovanja kapelana u zagrebačkoj nadbiskupiji bez saslušanja

župnika, jer S. Congreg. Conc. (13. XI. 1920) rješava načelno i općenito, da se protivni običaj u zagrebačkoj nadbiskupiji mora dokinuti.

22) Na str. 81 nije posve ispravno rečeno: »Ako se koji disciplinski zakon itd.« Trebalo je podvući i dodati: ako se koji opći zakon ne nalazi u Kodeksu, on je dokinut, jer u partikularne zakone mimo prava Zakonik ne dira.

23) Kod nabiranja naših Ordinarijata (na str. 91) trebalo je dodati bilješku o novoj podjeli prema jugosl. konkordatu. Ta anticipacija nebi bila na odmet.

24) Nije sasvim tačna tvrdnja (na str. 90) da je u riječi Ordinarijat praktično označena biskupska kurija. Oznaka ordinarijat nije svagdje u porabi. U nas se pod njim razumijeva u pravilu samo upravno (administrativno) odjeljenje biskupske kurije, koje drugdje nazivaju »Generalni vikarijat« za razliku od sudskog odsjeka (duhovni sud ili ženidbeni sud) i računarskog odjeljenja (dijecezanski računarski ured).

25) Netačno je (na str. 93), da su prelati u širjem smislu i tajni i počasni komornici sv. Oca, njegovi tajni i počasni kapelani i svi drugi članovi Papina Doma i Papine Obitelji. Vidi kanon 328, gdje je izriječno rečeno, da svima ovima ne pripada naslov prelata. Sasvim je neobična, a držimo i neispravna tvrdnja (na str. 93), da su redovničke starješine, koji imaju redovitu jurisdikciju in foro externo ispod provincijala niži prelati, a od provincijala viši prelati. Redovnički starješine kao takovi nisu nikakvi prelati, nego se smatraju prelatima i redovnički klerici, ako im se povjeri redovna vlast u izvanjem području (vd. kanon 110).

26) Netačno je (str. 95) da se sestre redovnice sv. Križa u Đakovu zovu Sestre Ljubavi sv. Križa Trećega Reda sv. O. Franje, jer se one prema dekretu odobrenja (18. 9. 1894) zovu »Kongregacija milosrdnih sestara sv. Križa iz trećega Reda sv. Franje.«

27) Opširno rezoniranje autorovo (na str. 104) protiv klasične definicije zakona, koju daje sv. Toma ne smatramo ispravnim i prihvatljivim. Tvrdnja, da zakon nije »ordinatio rationis«, nego »ordinatio voluntatis« je posve promašena, jer oznaka »ordinatio rationis« znači čin volje (odredbu) i smisao je očito »actus voluntatis rationalis« tj. razložna odredba.

28) Ne smatramo ispravnom tvrdnju (str. 107), da zakoni, u kojima nije predviđena kazna ne vežu pod grijeh, nego pod kaznu. Zakoni koji vežu samo pod kaznu jesu čisto kazneni (leges mere poenales) bila u njima kazna predviđena ili ne. Da li takovih zakona uopće ima u Crkvi je dakako sporno pitanje.

29) Na str. 115 u opasci krivo je preveden kanon 2197 stav 4, da je delikt formalno tajfan (delictum occultum formaliter), ako se ne zna ko ga je počinio. Ima biti: ako se ne zna njegova krivičnost (ubrojivost) = si lateat delicti imputabilitas.

30) Na str. 135 donosi autor cijeli članak o zakonodavcima u pravoslavnoj crkvi. Kako pisac ne donosi u svojoj knjizi sustavno pravo pravoslavne crkve, donekle smeta ovo parcijalno umetanje iz pravoslavnog crkvenog prava u glavni tekst — ili sve ili ništa!

31) Na str. 139. trebalo je glede krštenja kojim se postaje članom Crkve dodati, da se razlikuje više vrsti krštenja (baptismus aquae, voti, sanguinis) i da se samo valjanim krstom vode postaje osobom u Crkvi.

32) Kriva je tvrdnja (na str. 153) da propisi o prebivalištu vrijede samo za svjetovnjake. Dijecezanska pripadnost klerika racione ordinis nema ništa zajedničkog s pripadnošću racione domicilii. Clericus vagus je onaj, koji nije inkardiniran u nijednoj biskupiji, ali on zato može imati dijecezansko ili župsko prebivalište (domicil).

33) Na str. 162 trebalo je napomenuti i objasniti klasičnu uredbu o praznovanju zakona (vacatio legis).

34) Na str. 174 bilo je na mjestu da se u ovako velikom djelu označe sva naša dijecezanska službena glasila, njihova imena, godišta i mjesta štampanja.

35) Ne možemo se složiti s tvrdnjom (na str. 195), da kod provedbenih naputaka sv. Kongregacija (instrukcija) zato, što to nisu zakoni u strogom smislu, njihovo »kršenje ne prelazi laganog grijeha.«

36) Tvrdnju (str. 365) da se je Kodeks odredbama u kanonima 15, 33, 209, 2233, § 1 i drugima stavio na stranu probabilizma smatramo presmjelom i jedva održivom.

37) Dodatak o zakonima istočne Crkve prema nacrtu Kodeksa istočne Crkve (na str. 416 i drugdje) smatramo preuranjenim, jer će posljednja redakcija toga istočnjačkog kodeksa biti bez sumnje uvelike izmijenjena, a povrh toga mislimo, da taj nacrt još stoji sub secreto Pontificio.

38) Ne možemo usvojiti razloge autorove (na str. 420), zbog kojih da je crkveni zakonodavac unio u Kodeks samo one zasade iz nauke o običajnom pravu, kojima je htio da dade značaj pozitivne odredbe (norme).

39) U kanonu 34, § 3 stav 4 otkrio je pisac novu tiskarsku pogrešku (!). Nas njegovo dugačko razlaganje o tom nije moglo uvjeriti.

40) Neispravno je nazivati posebno pravo, koje se stvara reskriptima privatnim pravom (str. 530).

41) Nije prihvatljiva tvrdnja (str. 531), da moderno civilno pravo ne poznaje reskripta. Istina ne poznaje ih u sasvim jednakom smislu kao kanonsko pravo, ali poznaje sličnu uredbu načelnih rješidaba kascijonih sudišta na stavljena pitanja, nadalje odgovore ministarstava i ministarskih komisija za tumačenje zakona itd.

42) Kraj sve prekomjerne opširnosti, kojom autor prenosi odredbe o državnim taksama u crkvenim poslovima (str. 613) ispušta najčešću taksu iz Tar. Br. 1 »na sve pismene i protokolarne pretstavke ili molbe uopšte« koja sada iznosi Din 10 i taksu iz Tar. Br. 2 »na priloge uz molbe, podneske, žalbe itd.« koja iznosi Din 4 (vd. Izmjene u § 20. Finansijskog zakona za 1937/38. god.).

43) Na str. 632. govori autor o »prestavnicima moralnih bića« mjesto da naprosto kaže voditelji crkvenih ureda.

U neposrednoj vezi s ovim primjedbama u stvarnom pogledu stoji ono, što smatramo potrebitim spomenuti u pogledu autorove terminologije.

1) Mjesto »odalečiti« običaj (str. 69 i dalje) i »odalečenje« običaja (str. 67) bolje reći: dokinuti, zabraniti ili spriječiti običaj, jer što se »odalečuje« (bolje udaljuje), to ipak i dalje postoji.

2) Mjesto riječi »klaufuzula« (str. 57 i dalje) bolja je dobra naša riječ »zaporka«.

3) Pisac (na str. 89 i dalje) rabi za »praelatus (abbas) nullius« izraz »prelat ničiji«. To je ropski prijevod protivan našem jezičnom osjećaju. Bolje je »samosvojni prelat« ili ostaviti »prelat nullius«. Nijemci kažu: der gefreite Prälat.

4) Pisac naziva vota simplicia (na str. 94 i dalje) — »prostim zavjetima«, bolje je reći »obični zavjeti«.

5) Pisac dosljedno rabi termine: »ništiti« (za irritare), »ništeći i onesposobljavajući« (str. 106) »ništetan« i »nišetnost« (str. 213). To su sve jezično nakazni termini. Od riječi »ništa« izvode se pravilno samo ove riječi: ništav, ništavost, ništenje i ništiti se (vd. Broz-Iveković: Riječnik, I, str. 813). Mjesto nezgrapnog termina: »ništeći i onesposobljavajući zakoni« mnogo je ljepše reći razvezano: »zakoni koji stanoviti čin proglašuju ništavim ili osobu za nj nesposobnom.« (Tako dr. Ruspini).

6) Mjesto »autonomna bića« (str. 132, 176 i dalje) već je davno u nas prihvaćen termin: »samoupravne jedinice« ili »samoupravna tijela«.

7) Mjesto »raskidajuće zapreke« (str. 221) »zabranjujuća ili raskidajuća ženidbena zapreka« (str. 295) već su davno u nas ustaljeni termini: zapreka (za impedimentum dirimens), zabrana (za impedimentum impediens), a smetnja za opći pojam (impedimentum).

8) Mjesto zapreka rodbinstva (str. 221) ili rodstva (str. 295) rabimo termin »zapreka srodstva«, mjesto »zločin« (str. 221) »zločinstvo« (jer je »zločin« lice koje čini zlo), mjesto »zapreka nejednakosti vjere« ustaljen je termin »zapreka različnosti vjere«.

9) Mjesto »provodanje crkvene službe« (str. 222) »za provisio officii« bolje je »popunjenje službe«.

10) Mjesto riječi »preskripcija« (str. 224 i dalje često) treba rabiti naš termin »zastara« (koju je i Crnica uzeo na str. 235) ili »dosjelost«.

11) Za termin »ukrijepljenje u korenu« (str. 225 i dalje često) jezično je pravilno »ukrijepljenje u korijenu« kako je i autor jednom našao (str. 606).

12) Za termin »dispensatio« uzeo je autor jedanput našu riječ »otпуст« (str. 227) inače uvijek rabi tuđicu »dispensa«. U nas se već odavno ustalila riječ »oprost« za dispensatio, a »oproštenje« za indulgentia.

13) »Interpretatio authentica« prevodi (str. 231) sa »mjerodavno tumačenje«, ali je bolje reći »vjеровно tumačenje«.

14) Na str. 232 uzima se zamjenbeno: »jedno zakonodavno ili autonomno tijelo«, što i stvarno nije tačno. Trebalo je i ovdje naprosto reći »samoupravna jedinica ili samoupravno tijelo«. Isto tako mjesto »autonomnih društava« (str. 233).

15) Mjesto »uteći se sv. Stolici« (str. 235 i dalje) za recurrere bolje je reći: obratiti se ili žaliti se sv. Stolici.

16) Na str. 235 mjesto »priziv nema snage suspensivne« može se lijepo reći »nema odgođne moći«, a mjesto »priziv« bolje bi ovdje odgovaralo »žalba«.

17) Na str. 236 kaže pisac: »kao što su regulares« mjesto naše riječi »redovnici«, kako to inače uvijek rabi.

18) Termin »dopunbeno pravo« (str. 281 i dalje) protivi se našem jezičnom osjećaju. Treba reći »dopunidbeno pravo« (od dopuniti) ili naprosto »dopuno pravo«.

19) Mjesto »ugovori imeni i bezimeni« (str. 295) za contractus nominati et inominati treba reći »imenovani i neimenovani ugovori«.

20) »Fatalia ad recurrendum« prevodi se (str. 312) sa »neproduživi rok« što stvarno nije tačno, pa je bolje reći »neprekoračivi rok«, jer se takav rok ne smije prekoračiti, ali se može produžiti.

21) Pisac rabi termin »predmnijeva« za praesumptio i »predmnijevati« za praesumere (str. 376 i dalje). Daleko su bolji termini: pretpostavka i pretpostaviti. I stvarno nije izlaganje autorovo o pretpostavkama u pravu (na str. 376 i sl.) posve ispravno. (vd. Dr. Belić, Pravne pretpostavke po kanonskom pravu, Mjesečnik pr. dr. Zagreb, 1934 str. 142).

22) Mjesto »opoziv« zakona (str. 398 i dalje) za revocatio legis bolje je reći: dokidanje ili stavljanje zakona van snage.

23) Ne znamo zašto se (na str. 520) prevodi »terminus a quo« ružno sa »rok otkada«, kada to i sam autor u istom tekstu naziva sasvim dobro »početni rok«?

24) Nije zgodan izraz »sudbeno prepيرانje« i »sudbeno se prepirati«, (str. 536), kada imamo lijepe riječi za to: sudbeni spor, voditi spor u sudu itd.

25) Mjesto »primučavanje« i »primučavati« (str. 547) bolje reći »prešućenje« i »prešutiti«, a mjesto »mučke« bolje je »prečutno«.

26) Na str. 591 krivo se prevodi »authenticitas et integritas« (iz kan. 53) sa »ispravnost i neporočnost«. Ima biti: vjerovnost i cjelovitost.

27) Krivo je prevoditi »ante litis contestationem« (str. 629) sa »prije pobijanja parničkog zahtjeva« mjesto »prije utvrđenja spora«.

28) Mjesto »dopisni zapisnik« (str. 630) u nas je ustaljen termin: urudžbenik ili urudžbeni zapisnik, u koji se susljedno upisuju svi podnesci i pismeni i usmeni i sva zvanična traženja, pa nije ispravno ono, što o tom piše autor na str. 632. i ne treba za izdavanje matičnih izvadaka itd. nikakovog »posebnog zapisnika«.

29) Za »praeterius« bolji je naš termin »mimo zakona« kako i pisac uzima (str. 662), a ne »izvan prava« kako inače uzima (str. 638 i dalje).

30) Mjesto »ugodne i neugodne« za favorabilia i odiosa, onerosa (str. 663) bolje je reći: »povoljne i nepovoljne« ili »pogodovne i nepogodovne«.

31) Mjesto »saopćenje povlastica« za communicatio privilegiorum (str. 674) bolje je »sudioništvovanje u povlasticama«.

32) Za *relaxatio legis* bolje je reći: »dokidanje ili oslobodjenje od zakona« mjesto »otpuštanje zakona« (str. 724).

33) Za *potestas delegata* bolje odgovara riječ »povjerena vlast« mjesto »ustupljena vlast« (str. 728).

34) Neispravno naziva autor (str. 746) lica koja nemaju ni prebivališta ni poluprebivališta »putnicima«, jer putnici u pravilu imaju negdje prebivalište. Ispravno je »beskućnici« kako ima i autor (na str. 152).

Što se tiče jezika i stila treba priznati, da se pisac u glavnom služi dobrim jezikom i da mu je stilizacija uopće jasna i dobra. Ipak smo i u tom opazili po gdje koju omašku, napose ima podosta dalmatinskih provincijalizma (italijanizama), koji nam smetaju i koje bi trebao u nastavku izbjegavati. Evo nekih primjedaba:

1) Ispravno je doduše govoriti »osvrćem se«, ali nije ispravno »osvrćali smo se« kako pisac ima (na str. VIII), jer je infinitiv glagola »osvrćati se« a ne »osvrćati« kako on ima na str. 327. (vd. Broz - Iveković, I str. 930).

2) Ne valja pisati »starešina« (str. 7 i dalje) i »starešica« (str. 92), nego »starješina« i »starješica« (vd. Broz - Iveković). Bolje je uopće reći »poglarar« i »poglararica«, kako i autor ima na jednom mjestu (str. 683).

3) »Težina pitanja nije stala toliko u tome« (str. 10) je dalmatinizam. Treba reći: težina pitanja nije toliko u tome.

4) Mjesto: poslije nego je Crkva dobila slobodu, (str. 12) bolje je reći: pošto je Crkva dobila slobodu.

5) »Kodeks naglasuje da su na njegove propise dužni« (str. 41) je italijanizam. Trebalo je reći: »da njegovi propisi obvezuju.«

6) Nije pravilno reći: »nutrnji« (str. 53 i često dalje) nego »nutarnji« ili »unutarnji« (vd. Broz - Iveković).

7) Ne valja »disciplinarno« (str. 59) nego je ispravno »disciplinski« od disciplina.

8) »Kodeks ne tiče u konkordate« (str. 63 i dalje) je provincijalizam i treba reći: Kodeks ne dira u konkordate.

9) Isto vrijedi za frazu »Kodeks ne kreće u konkordate« (str. 64 i dalje).

10) Ne valja »fizične« osobe (str. 64 i dalje) nego »fizičke osobe«.

11) Mjesto »dozvola« (str. 64 i dalje) bolje je reći »dopuštenje« jer je »dozvola« tuđica.

12) Mjesto »primijeniti oprostjenje živima« trebalo je reći »namijeniti oprostjenje živima«.

13) Ne valja »plaćanje danjka« (str. 66) nego je ispravno »danak-danka« (vd. Broz - Iveković).

14) »Kodeks ništa ne provida« (str. 69 i dalje) je dalmatinizam i ima biti: »Kodeks ništa ne određuje«.

15) Ne valja »u kojima« (str. 77) nego »u kojima«.

16) Talijanizam je reći: »propis zvuči« (str. 446) mjesto »propis glasi«.

17) Isto vrijedi za frazu: »Kolikogod zakon bio potrebit i dobar, ipak se u životu ne može uvijek na njemu stati« (str. 722). Pravilno je: »ipak se u životu ne može uvijek obdržavati.«

18) Ne valja »vjekova« (str. 723) nego »vijekova«.

19) Ne valja »pedipsa« (str. 742) nego je »pedepsa« ili (kazna (vd. Broz - Iveković). Isto tako mjesto »beteg« (madžarski) na str. 560. treba reći: bolest ili mana.

20) Isto tako »providi« (str. 81) mjesto »odredi«, — »kad bi to stalo« (str. 83) i dalje mjesto »kada bi tomu bilo tako«, »karta« (str. 123) mjesto »papir, hartija«.

21) Nije dobro reći: koji su došli na dobru razuma« (str. 139) mjesto: »koji su postigli dobu razuma«.

22) »Hebete« (str. 142) je ružna tudica mjesto »slaboumnici«.

23) »Upriličiti se« drugim vjernicima (str. 150), zakonima (str. 153 i dalje) je dalmatinizam. Treba reći: prilagoditi se drugim vjernicima.

24) Nije dobro reći: »dolazak u poznanje zakona« (str. 158) nego valja kazati: »steći znanje o zakonu«.

25) Ne valja konstrukcija: »nije ga dužnost vršiti« (str. 236) mjesto: nema dužnosti da ga se vrši.

26) Ne valja pisati: »nezapriječen« (str. 285) nego »nezapriječen«, mjesto »nerijetko« (str. 332 i 589) treba »nerijetko«, a mjesto »nemalu« (str. 477) treba pisati »nemalu«.

27) »Mi bi stali za to« (str. 462) i »kad bi to stalo« (str. 480) jesu dalmatinizmi, kojih ima još mnogo.

28) »Dospitkom« (str. 525) je ikavština, ima biti: dospjetkom.

29) Vrlo je loša stilizacija na str. 36, gdje se kaže: »Svaka od ovih vlasti ima svoju svrhu i svoja sredstva za postignuće svrhe. Svaka ima svoje područje, te drugi ne smije zadirati u njezino područje, a još manje vršiti hegemoniju nad njom«. Ispravno i jasno bi bilo ovako: »Svaka ima svoje područje na kojemu je suverena, te jedna ne smije zadirati na područje druge, a još manje vršiti hegemoniju nad njom«.

30) Još je lošije stilizovana rečenica na str. 457.: »Ali, ako je običaj već dobio snagu zakona, tad niži poglavar ne može unjkrećati, a hoće se novi zakon, s kojim nadležni starešina dotični zakonski običaj izričito i po imenu opozivlje«. Pravilno i jasno bi bilo: »No kada je običaj već dobio snagu zakona, tada ga niži poglavar ne može dokinuti, nego se traži novi zakon, kojim nadležni starješina dotični običaj izričito i naročito dokida«.

Ima toga još podosta, što nagrđuje inače dobar jezik našega autora, koji s pravom opominje (na str. 632) i same voditelje crkvenih ureda, da im jezik, kojim sastavljaju zvanične spise »ukoliko je moguće odgovara utvrđenim slovničkim pravilima«.

Preostaje još da se osvrnemo na način i tehniku piščevog rada i na vanjsku opremu njegove knjige. Ovdje je, čini se, najslabija strana djela, kojoj se mnogo toga može zamjeriti.

U tehnici njegovog obrađivanja materija nema ni traga kakove radne ekonomije. Ne vodi ni najmanju brigu o tom, da danas treba i u naučnoj

knjizi, da se sa što manje riječi i prostora i mnogo i sve kaže. »In der Beschränkung zeigt sich der Meister!«

Već smo spomenuli, da smatramo preuranjenim sve ono, što autor donosi iz nacrtu Kodeksa za istočnu Crkvu. U svoj opširnosti obrađuje pitanja i materiju, koja ne spada u kanonsko pravo, nego u moral ili u pastoral (n. pr. cijelo poglavlje IX. str. 338 do 363), napose to važi za liturgična pitanja (str. 185 i 358). Mnogo ima opširnih anticipacija materijala, koji se ima kasnije obraditi (n. pr. svi oni paragrafi, koji rade o Ordinariju, Generalnom vikaru itd. (str. 89 do 102). Time se narušava ono sveto pravilo (»id sancte retinendum, ut non eius libri ordini ordo Codicis, sed huic ille aptetur et accomodetur«) iz dekreta S. Congreg. de Seminariis et Studiorum Univers. od 7. aug. 1917. (AAS, 1917, 439), koji spominje i Crnica (str. 48).

U knjizi se donose u svojoj opširnosti stvari, koje nemaju nužne veze s predmetom. Tako n. pr. u članku o računanju vremena (str. 513) donosi autor u tekstu na cijelih 6 stranica ekscerpt iz državnoga zakona o mjenici od 29. XI. 1929. To je teška i najviše komplikovana materija građanskog prava, pa će Crničin opširni i goli ekscerpt iz toga zakona jedva ko moći da s razumijevanjem pročita i nikomu neće biti od koristi. Bilo bi sasvim dosta, da je pisac uputio na najbolji komentar k tomu zakonu (Dr. Milorad Stražnický, Tumač zakona o mjenici, Zagreb 1929), kojega uopće i ne spominje.

Suvišnim smatramo i to, što se u knjizi u samom tekstu i u svojoj opširnosti donose odredbe o šiljanju službenih izvješća u pojedinim biskupijama (str. 647), nadalje o kancelarijskim taksama (str. 604) i o državnim taksama (str. 613) čak i za muslimane i židove (str. 616), razni fakulteti ordinarija (str. 687), pa duga lista nekih povlastica franjevačkog reda (str. 715).

Mnogobrojni primjeri (str. 60, 178, 573, 576 itd.) navode se u glavnom tekstu opširno (osobito na str. 322) i bez razlikovanja u slogu. To još više važi za mnogobrojne obrasce (formulare), koji se kao glavni tekst koče na mnogim mjestima knjige (vd. str. 534, 556, 597, 634 do 636 itd.). Sav je tekst skoro bez izuzetka štampan velikim slogom u širokim redovima bez razlikovanja manje važnih stvari od glavnoga teksta. Ne samo naslovi poglavlja, nego i naslovi svih članaka u pojedinim poglavljima i premnogi dijelovi u tekstu (n. pr. str. 181) štampani su ekscerzivno masnim slogom. Svaki i najmanji članak započinje novom stranicom ostavljajući pred sobom bez ikakove potrebe po pol i više stranice praznoga papira (n. pr. str. 231, 636, 697 itd.), što djeluje skoro komično.

Takova je tehnika knjigu znatno poskupila i ona je bez potrebe narasla do glomaznoga tomasa. I taj tomas obradio je istom najmanju (prvu) knjigu Kodeksa (ciglih 86 kanona). Nikako ne razumijemo, kako će pisac s ovakovom tehnikom obraditi daljnje četiri knjige Kodeksa (2.328 kanona!) u sama dva daljnja sveska?!

Na tehniku i vanjsku opremu treba da autor u nastavku svojega rada obrati punu pažnju. Samo za glavni tekst treba uzeti redovni slog (garmond), manje važne i nuzgredne stvari u tekstu štampati manjim slogom (borgis na borgis), a opaske i bilješke pod crtom sitnim (petit). Sa upo-

trebom masnoga sloga treba biti diskretan: u pravilu je sasvim dovoljno podcrtane dijelove teksta naglasiti razmakom (spacionirati) ili kurzivom. Papir mora biti solidan, ali ne prejak da knjiga ne postane knjižurinom, jer ona i vanjskom opremom treba da zaista bude — priručnik. Knjizi dodani registri (kazala) su dobri i uporabivi.

U slogu je zaostao znatan broj tiskarskih grešaka. Osim ispravljenih zapazili smo još ove:

1) Concisiorum mj. Conciliorum (str. 24); 2) Decrela mj. Decreta (str. 59); 3) u subotu mj. u sukobu (str. 64); 4) ubiat mj. duibat (str. 68); 5) bskupa mjesto biskupa (str. 89); 6) občno mj. obično (str. 180); 7) transgerssionis mj. transgressionis (str. 205); 8) vej mj. već (str. 294); 9) sredstva mj. sredštva (str. 309); 10) djelovi mj. dijelovi (str. 326 i 348); 11) druogga mj. drugoga (str. 330); 12) uglvanom mj. u glavnom (str. 349); 13) boletsan mj. bolestan (str. 392); 14) buude mj. bude (str. 564).

Dr. Fr. Herman.

1. **K. Feckes: Das Mysterium der heiligen Kirche**, 2. izd., 1935. M. 3.80.

2. **F. Jürgensmaier: Der mystische Leib Christi**, 6. izd., 1936. M. 5.

3. **F. Kastner: Marianische Christusgestaltung der Welt**, 2. izd., 1936. M. 3,80.

4. **Marmion-Spiegel: Christus in seinen Geheimnissen**, 3. izd. 1936. M. 3,75. Sve su knjige izdanja Paderborn (F. Schönningh).

Krist i Crkva, njihova međusobna povezanost i naš odnošaj prema njima to su pitanja, koja danas njemačku teološku znanost, a i čitavu katoličku javnost, najviše interesuju. Naravno da je tomu najviše doprinijelo to, što danas njemački katolici vode borbu protiv modernoga poganstva, koje je sebi stavilo za cilj iskorijenjenje kršćanstva u njegovoj biti. U ovoj borbi našli su se njemački katolici u istomu taboru sa protestantima, pa oboji traže jednu jedinstvenu podlogu za zajedničko djelovanje. Tako su došli do istog zaključka, da je Krist i njegovo djelovanje u Crkvi najbitniji dio kršćanstva, koje oboji zajednički brane. Njemački se katolicizam pokazao vrlo plodnim i dao je u ovom smjeru veliki broj vrijednih dijela, koja je njemačka katolička javnost sa svoje strane s mnogo razumijevanja primila.

1. K. Feckes je pokušao da u navedenom djelu dadne generalni prikaz nauke o Crkvi sa dogmatskog gledišta. On je usvojio stanovište Scheebena i preuzeo sve njegove kristološke i soteriološke izvode, na kojima je bazirao svoj moderni dogmatski traktat o Crkvi.

Sve od tridentinskoga sabora pa do najnovijega doba teolozi su promatrali Crkvu kao jednu vidljivu ustanovu i tako je obrađivali jedino sa pravnoga ili apologetskoga stanovišta. Danas se u dušama vjernika budi težnja za nečim novim. Mi hoćemo da u Crkvi gledamo nešto nadnaravno, božije, jedan misterij. F. se odlučuje, da će obrađivati Crkvu kao »nastavak onoga djelovanja, što ga je Bog-čovjek za svoju dužnost držao i izveo, tj. kao proširenje osobe i djela Kristova na sva mjesta i vremena« (str. 13).

Dosljedan ovomu obećanju podijelio je čitavu knjigu na dva dijela. U prvomu (prvo izdanje od 1934, str. 15—103) obrađuje osobu i djelo Kristovo, u koliko je u samoj njegovoj osobi Crkva in nuce sadržana. Krist je glava svoga mističnoga tijela. On je drugi Adam, tj. početak jednog no-